

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ФРИЦЮК ВАЛЕНТИНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 378.015.31.041:37.011.3-052(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ДО БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Вінниця – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Гуревич Роман Семенович,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, Навчально-науковий інститут
педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої
кваліфікації, директор, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Бех Іван Дмитрович,
Інститут проблем виховання НАПН України, директор,
м. Київ;

доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, кафедра педагогіки,
професор, м. Житомир;

доктор педагогічних наук, професор
Гомонюк Олена Михайлівна,
Хмельницький національний університет,
кафедра практичної психології та педагогіки, професор,
м. Хмельницький.

Захист відбудеться «18» квітня 2017 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. К. Острозького, 32, корп. 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. К. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001) та на сайті університету за адресою: info@vspu.net.

Автореферат розісланий «17» березня 2017 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Однією з визначальних тенденцій сучасної вищої педагогічної освіти є підготовка майбутніх фахівців до професійного саморозвитку, що нині є особливо актуальним і характеризує суспільні потреби громадян нашої країни. Цей процес регулюють Закони України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), одним з принципів реалізації якої є безперервність освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності й наступності в навчанні та вихованні, перетворення набуття освіти в процес, що триває впродовж усього життя людини. Так, метою вищої педагогічної освіти в Україні є не лише набуття фундаментальних професійних знань майбутніх фахівців, а й формування в них готовності до подальшого професійного та особистісного саморозвитку, самореалізації.

Соціальним замовленням сучасного українського суспільства є особистість конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на безперервний саморозвиток і самовдосконалення. Тому важливою складовою навчально-виховного процесу в педагогічних вищих навчальних закладах має бути забезпечення відповідної підготовки майбутніх учителів, формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Необхідно, щоб сучасний учитель теоретично й практично був здатний проаналізувати свої професійні можливості й на цій основі зміг сформулювати програму власного подальшого професійного зростання на будь-якому етапі професійної діяльності.

У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, котра б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, що передбачає здатність постійно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості й виявляється в бажанні та спроможності постійно підвищувати рівень професійної майстерності.

У контексті дослідження особливої теоретико-методологічної ваги набувають наукові розробки проблеми професійної підготовки вчителів, які всебічно висвітлено в працях О. Акімової, А. Алексюка, В. Андрущенко, Є. Барбіної, Б. Бриліна, Г. Васяновича, Л. Вовк, О. Гомонюк, С. Гончаренка, Н. Гузій, Р. Гуревича, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Іваницької, М. Кадемії, О. Коберника, А. Коломієць, В. Кременя, Н. Кузьміної, О. Куцевол, О. Лавріненка, В. Лугового, Н. Мозгальнової, Н. Ничкало, В. Радула, О. Отич, В. Орлова, Н. Побірченко, С. Сисоєвої, Г. Тарасенко, В. Шахова, В. Штифурак та ін.

Філософське осмислення проблеми саморозвитку особистості представлено в роботах таких авторів, як: М. Бахтін, М. Бердяєв, Е. Коваленко, В. Лозовой, Л. Сідак, Б. Ценко та ін.; психологічні аспекти саморозвитку особистості висвітлювали І. Бех, М. Вієвська, П. Гасанова, П. Горностаї, Л. Коростильова, Г. Костюк, С. Кузікова, Н. Кулик, Л. Кулікова, Є. Лонська, С. Максименко,

В. Маралов, А. Маркова, А. Маслоу, М. Фрізен та ін.; педагогічні аспекти – С. Альошина, В. Андреев, О. Бережнова, А. Бистрюкова, Л. Бондаренко, О. Власова, О. Гандабура, Л. Зязюн, Н. Кічук, Є. Клімова, Е. Кокарева, О. Колодницька, М. Костенко, С. Кубрак, А. Кужельний, С. Некрасова, Е. Остапенко, Т. Паштов, Г. Полоз, Л. Рибалко, О. Романовський, Т. Тихонова, Г. Топчій, І. Харламов, П. Харченко, Р. Цокур, Е. Чудіна, А. Чурсіна та ін. Дотичними до проблеми саморозвитку є праці, що стосуються самовиховання, самовдосконалення особистості (А. Калініченко, Л. Рувинський, М. Сметанський, Т. Шестакова та ін.).

Вищеназвані вчені розробили теоретичні основи самовдосконалення особистості, загальну концепцію його педагогічного стимулювання, особливості та функції самовдосконалення в професійній діяльності, обґрунтували взаємозв'язок між самовдосконаленням й ефективною професійною діяльністю тощо.

Попри наявну значну кількість наукових праць і належне розроблення вченими різних аспектів проблем, що є близькими до аналізованої, недостатньо висвітлено цілісне розв'язання завдань безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів. Значна частина праць присвячена окремим питанням професійного саморозвитку вчителів різних спеціальностей. Виявлено відсутність цілеспрямованих системних досліджень, у яких було б обґрунтовано теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Непоодинокими є випадки, коли вищі навчальні заклади недооцінюють важливість і актуальність професійного саморозвитку майбутніх педагогів, а професійну підготовку майбутніх учителів здійснюють здебільшого лише як вузькоспеціальну. Внаслідок такого підходу в Україні критично бракує вчителів, які б відповідали вимогам стрімкого темпу розвитку нових освітніх технологій, педагогів, здатних до безперервного професійного саморозвитку.

Опрацювання наукових джерел, аналіз вітчизняної теорії та практики професійної підготовки вчителів дають змогу окреслити наявні суперечності. На рівні концептуалізації освітньої діяльності – між достатньо високим рівнем розробленості сучасних концепцій саморозвитку особистості та недостатньою визначеністю ролі й місця професійного саморозвитку в підготовці майбутніх учителів; між гуманістичною, особистісною спрямованістю освітнього процесу в сучасних навчальних закладах і недостатньою організацією професійного середовища в педагогічних ВНЗ, що забезпечувало б особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх учителів, спрямованої на їхній професійний саморозвиток. На рівні визначення мети підготовки майбутніх учителів – між об'єктивною потребою суспільства в якісній підготовці майбутніх педагогів і реальним станом готовності випускників ВНЗ до безперервного професійного саморозвитку; між потребою майбутніх учителів у підготовці до безперервного професійного саморозвитку й недостатньою увагою викладачів до цього процесу. На рівні визначення змісту й технологій підготовки – між цілісним уявленням студентів про особистісний і професійний саморозвиток, пов'язаний з особливостями педагогічної діяльності, та недостатньою відтвореністю інформації стосовно професійного саморозвитку в змісті вищої педагогічної освіти; між необхідністю цілеспрямованої підготовки майбутніх педагогів до безперервного

професійного саморозвитку та недостатнім упровадженням у навчально-виховний процес ВНЗ відповідних технологій, спрямованих на формування готовності студентів до безперервного професійного саморозвитку.

Актуальність означеної проблеми, необхідність розв'язання окреслених вище суперечностей, відсутність фундаментальних педагогічних досліджень, у яких би системно вивчали проблему підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів до безперервного професійного саморозвитку, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (номер держреєстрації 0111U001620) та держбюджетної теми «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (номер держреєстрації 0115U002571). Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 24.11.2010 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 19.06.2012 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні теоретичних і методичних засад науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та впровадженні технології, що забезпечить підвищення рівня їхньої готовності до професійного саморозвитку.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – науково-методична система підготовки до безперервного професійного саморозвитку студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є пріоритетним напрямом їхнього професійного становлення. Втілення провідної ідеї передбачає зміни традиційних підходів до підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на основі надання цьому процесу неперервності, системності та інноваційності. Готовність студентів до професійного саморозвитку цілеспрямовано формується в навчально-виховному процесі педагогічного вищого навчального закладу на основі науково обґрунтованої технології, спрямованої на розвиток ціннісного усвідомлення студентами необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; підвищення рівня їхньої інтегративно-теоретичної підготовки, рівня одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційної підготовки, сформованості практичних умінь і навичок стосовно професійного саморозвитку; сукупності індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності

загалом; спрямованості на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку. Суттєве значення має врахування особливостей реалізації мети й завдань на кожному етапі (адаптаційно-ознайомчому, пошуково-інформаційному, практично-орієнтованому, контрольно-рефлексивному, регулятивно-коригувальному). Важливою є зміна ролі викладача на кожному з етапів технології від керівника, координатора, до консультанта, тьютора та зміна ролі студента, який є суб'єктом учіння й набуває активної позиції в педагогічній взаємодії з викладачем.

В основу **концепції** наукового дослідження покладено ідею про самопізнання та безперервний професійний саморозвиток майбутнього вчителя на етапі професійної підготовки, що відповідає особистісно і компетентісно зорієнтованій доктрині вітчизняної педагогічної освіти.

Концепція дослідження ґрунтується на визнанні положення, що професійну підготовку майбутніх учителів у вищих навчальних закладах потрібно будувати на основі комплексного підходу до проектування змісту і використання методів, засобів і форм навчання та індивідуального підходу, який забезпечує не тільки всебічний розвиток майбутніх учителів, а й поетапне формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку відповідно до можливостей, здібностей і навчальних досягнень кожного. Тому таку підготовку трактуємо як цілісну науково-методичну систему на засадах акмеологічного, аксіологічного, антропоцентричного, діяльнісного, компетентісного, культурологічного, особистісного, синергетичного, системного, суб'єктного підходів, що забезпечить підвищення якості підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Рівень готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку може бути оцінений за допомогою моніторингу мотиваційно-ціннісного, інформаційно-пізнавального, організаційно-діяльнісного, емоційно-вольового, рефлексивно-оцінного компонентів досліджуваної якості та їхніх показників, який фіксує динаміку й результати поетапного формування готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку під час їхнього навчання в педагогічному вищому навчальному закладі.

Методологічний концепт відображає взаємодію та взаємозв'язок фундаментальних наукових підходів до вивчення проблеми, що були застосовані під час дослідження, зокрема: акмеологічного, що забезпечує підготовку до безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як особистостей, орієнтованих на найвищі професійні досягнення; аксіологічного, що спонукає під час відбору змісту, методів, форм підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку враховувати ціннісні орієнтації майбутніх учителів; антропоцентричного, що дає змогу організувати процес формування готовності до професійного саморозвитку з опорою на самоосвіту й стимулювання внутрішньої активності студентів; діяльнісного, що передбачає таку організацію навчання і виховання, за якої майбутній педагог діє з позиції активного суб'єкта власного професійного саморозвитку; компетентісного, що трактуємо в дослідженні в площині формування в майбутнього педагога певних компетенцій, котрі сприяють його успішному розв'язанню професійних завдань і безперервному професійному

саморозвитку; культурологічного, що передбачає використання феномена культури як стрижневого в розумінні й поясненні педагогічних явищ і процесів, зокрема тих, що стосуються підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; особистісного, що забезпечує орієнтування на особистісну позицію кожного з учасників процесу, спрямованого на таку взаємодію суб'єктів навчального процесу, яка сприятиме особистісному зростанню майбутнього педагога; синергетичного, що дає змогу вивчати безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів у постійному розвитку відповідно до універсальних закономірностей еволюції природи, суспільства й людини; системного, що забезпечує дослідження безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як багатоаспектного поняття, до складу якого входять взаємопов'язані та взаємозалежні елементи; системний підхід уможливив проаналізувати процес професійної підготовки майбутніх педагогів з позицій цілісності, розкрити компоненти науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, виявити механізми їхніх взаємозв'язків і взаємовпливів; суб'єктного, що забезпечує розуміння саморозвитку як фундаментальної здібності педагога бути суб'єктом свого життя, спрямовувати власну діяльність у предмет практичного перетворення, а саме, на самопідготовку до безперервного професійного саморозвитку.

Теоретичний концепт дослідження передбачає аналіз провідних теорій саморозвитку особистості, ідей, концепцій, визначення ключових дефініцій дослідження, покладених в основу розуміння проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, науковий опис фактів і явищ, їхній аналіз, узагальнення та синтез. Теоретичний аналіз істотно сприяв обґрунтуванню структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, основних положень щодо змісту й нормативно-організаційних засад діяльності учасників освітнього процесу та управління ним. Теоретичний рівень дав змогу на підґрунті ідей особистісно орієнтованої освіти визначити зміст базових понять, що покладені в основу розуміння сутності готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, розробити концепцію відповідної підготовки й технологію, упровадження якої забезпечує реалізацію концепції.

Методико-технологічний концепт дослідження передбачає розроблення та експериментальну апробацію технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, упровадження сучасних методів діагностики досліджуваної якості й методики визначення ефективності цього процесу на різних етапах його здійснення.

Дослідження на основі таких концептуальних підходів дало змогу охарактеризувати процес професійної підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку як цілісну навчально-методичну систему, що водночас є складовою педагогічної освіти, а її будова і функціонування ґрунтуються на сукупності загальнопедагогічних закономірностей і принципів, з властивими їй особливостями, що зумовлюють специфіку процесу формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

У процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку системотвірними є: цінності, мотиви професійного саморозвитку, мета, зміст, законодавчо-нормативна основа освітньої та професійної діяльності, самоосвіта, систематичний контроль, очікуваний результат (готовність майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку). Змінними складовими є організаційно-педагогічні умови, технології реалізації процесу підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективна підготовка майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку можлива, якщо її здійснюють відповідно до розроблених теоретичних і методичних засад дослідження, які ґрунтуються на сучасних освітніх парадигмах і концепціях та відповідають обґрунтованій науково-методичній системі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, що включає технології формування готовності та структурно-функціональну модель підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Загальна гіпотеза конкретизована в часткових гіпотезах. Підготовка майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку набуває ефективності за умов:

- формування мотивації безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами;
- залучення студентів до аналізу евристичних квазіпрофесійних ситуацій, які ініціюють їхню потребу у професійному саморозвитку;
- створення в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для виявлення активності особистісного й професійного розвитку майбутніх педагогів;
- активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- інтеграції навчально-пізнавальної та рефлексивної діяльності викладачів і студентів у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних задач для вдосконалення навичок професійного саморозвитку;
- стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної Я-концепції, що дає змогу оцінити рівень власного професійного саморозвитку, з'ясувати відповідність або невідповідність власних якостей вимогам професії.

Для досягнення мети та перевірки висунутих гіпотез ставили такі **завдання**:

1. Визначити науково-методологічні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.
2. На основі методологічних підходів до професійного саморозвитку майбутніх учителів та врахування специфіки їхньої професійної діяльності теоретично обґрунтувати сутність і структуру готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.
3. Розробити діагностичний інструментарій та виявити сучасний стан готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах до безперервного професійного саморозвитку.

5. Створити структурно-функціональну модель науково-методичної системи підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

6. Розробити й експериментально перевірити технологію формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку

7. Підготувати і впровадити в освітню практику ВНЗ науково-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

Методологічну основу дослідження становлять наукові положення філософії освіти, вивчення їх у розвитку та взаємозв'язку на основі єдності загального й часткового; основні положення психолого-педагогічної науки про чинники розвитку особистості, теорії розвитку та саморозвитку професійних якостей особистості, сутність особистісно-професійного становлення; психолого-педагогічні теорії: акмеологічного, аксіологічного, антропоцентричного, діяльнісного, компетентнісного, культурологічного, особистісного, синергетичного, системного, суб'єктного підходів до підготовки майбутніх педагогів, розвитку та саморозвитку їхніх професійних якостей.

Теоретичним підґрунтям дослідження є наукові теорії й положення: філософії про активну роль особистості в пізнанні та перетворенні дійсності (М. Бердяєв, Г. Гегель, І. Кант, Г. Сковорода, В. Соловйов, Е. Коваленко, В. Лозовой, Л. Сідак, Б. Ценко та ін.); загальні засади професійної педагогіки (О. Абдулліна, О. Акімова, А. Алексюк, В. Андрущенко, Г. Васянович, О. Гомонюк, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Коберник, А. Коломієць, В. Кремень, О. Лавріненко, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Радул, О. Отич, В. Орлов, Н. Побірченко, С. Сисоєва, Г. Тарасенко, В. Шахов, В. Штифурак, В. Якунін та ін.); психології розвитку та саморозвитку (Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, М. Вієвська, П. Гасанова, П. Горностай, Л. Коростильова, Г. Костюк, С. Кузікова, Н. Кулик, Л. Кулікова, Є. Лонська, С. Максименко, В. Маралов, А. Маркова, А. Маслоу, Б. Мастеров, С. Мінюрова, Н. Нізовських, О. Паламарчук, А. Суворов, М. Фрізен, Г. Цукерман, Г. Черняєва та ін.); педагогічних досліджень саморозвитку (С. Альошина, В. Андрєєв, О. Бережнова, А. Бистрюкова, Л. Бондаренко, О. Власова, Н. Кічук, Е. Кокарева, М. Костенко, Н. Лосєва, С. Некрасова, Е. Остапенко, Т. Паштов, Г. Полоз, Л. Рибалко, О. Романовський, Г. Селевко, В. Семиченко, М. Сметанський, Т. Стрільєвич, Т. Тихонова, Г. Топчій, Б. Фішман, І. Харламов, П. Харченко, Р. Цокур, Е. Чудіна, А. Чурсіна та ін.); суттєві положення підходів: акмеологічного (А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Реан, Л. Рибалко та ін.); аксіологічного (Ж. Гараніна, В. Знаков, С. Маслов, С. Мінюрова, Н. Свещинська, В. Франкл та ін.); антропоцентричного (Є. Ісаєв, Л. Лідак, В. Слободчиков, Н. Таценко та ін.); діяльнісного (Л. Виготський, Н. Дюшеєва, Ю. Кузнецов, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.); компетентнісного (І. Бех, Н. Бібік, О. Глузман, О. Локшина, Н. Нагорна, С. Ніколаєва, О. Овчарук, В. Петрук,

Н. Побірченко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа та ін.); культурологічного (В. Марєєв, Н. Карпова, Л. Коган, О. Кукуєв, Л. Хоронько та ін.); особистісного (В. Давидов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, К. Роджерс, С. Сисоєва та ін.); синергетичного (О. Іонова, В. Кремень, С. Кузікова, В. Мельников, Я. Москальова, Л. Ткаченко та ін.); системного (С. Гончаренко, О. Ілленко, В. Сластьонін та ін.); суб'єктного (І. Бех, В. Слободчиков, М. Щукіна та ін.) підходів.

Використовували комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – комплексний порівняльний, ретроспективний і перспективний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури з метою вивчення концептуальних положень і категорій дослідження; вивчення навчально-нормативної документації для виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми; аналіз практичної роботи педагогічних ВНЗ для виявлення рівня підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; структурно-системного аналізу задля визначення завдань, функцій і структури готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; моделювання для розроблення експериментальної структурно-функціональної моделі та організаційно-педагогічних умов формування готовності студентів до професійного саморозвитку; узагальнення, абстрагування, класифікація та проектування для обґрунтування теоретичних засад і науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; *емпіричні* – спостереження, анкетування, опитування, тестування, експертне оцінювання, самооцінювання, педагогічний експеримент з метою апробації організаційно-педагогічних умов і технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, методи математичної статистики (t-критерій Стьюдента) для перевірки достовірності результатів експериментального дослідження.

Організація дослідження. Дисертаційне дослідження проводили впродовж 2009–2016 рр. у чотири етапи:

Теоретико-аналітичний (2009–2010 рр.) – вивчення теорії та практики професійної підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ; системний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; аналіз досвіду навчання майбутніх учителів; накопичення емпіричного матеріалу; визначення методологічних засад підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; конкретизація мети й завдань дослідження; розроблення методики теоретичного й експериментального дослідження, критеріїв і показників готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Діагностично-пошуковий (2011–2012 рр.) – дослідно-експериментальна перевірка стану готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; теоретичне обґрунтування й розроблення науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та науково-методичного забезпечення цього процесу; уточнення завдань і методів дослідження; підготовка формувального експерименту.

Експериментальний (2013–2015 рр.) – дослідно-експериментальна перевірка робочих гіпотез, концептуальних положень, технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; аналіз

проміжних результатів; корекція експериментальних методик і науково-методичного забезпечення, їх апробація й упровадження в навчальний процес.

Підсумково-узагальнювальний (2015–2016 рр.) – оброблення та систематизація даних формувального етапу експерименту, порівняння їх з прогнозованими; узагальнення одержаних даних, формулювання загальних висновків і рекомендацій щодо впровадження результатів дослідження; визначення перспектив подальшого вивчення окресленої проблеми; підготовка та видання монографії; оформлення матеріалів науково-дослідної роботи як докторської дисертації.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводили у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Хмельницькому національному університеті. В експерименті взяли участь 836 студентів та 22 викладачі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *унерше*: обґрунтовано теоретичні й методичні основи безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у філософському, психологічному та педагогічному аспектах; розроблено науково-методичну систему підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, структурними компонентами якої є: психолого-педагогічна і фахова підготовка, формування обсягу знань з теорії професійного саморозвитку, набуття досвіду з професійно-педагогічної діяльності та професійного саморозвитку, система методичної підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку; розроблено структурно-функціональну модель науково-методичної системи підготовки студентів педагогічних ВНЗ до професійного саморозвитку й технологію формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку; визначено сутність, критерії, показники та рівні «готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку» як здатності студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості і втіленням на практиці свого суб'єктного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції навчально-професійної діяльності; *уточнено* зміст базових понять дослідження: «розвиток», «саморозвиток», «професійний саморозвиток»; *подальшого розвитку* набули положення щодо науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку; зміст, принципи, форми й методи формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що *здійснено системний аналіз* понять, що розкривають проблему й специфіку формування готовності майбутнього вчителя до безперервного професійного саморозвитку; *теоретично обґрунтовано*: поняття «професійний саморозвиток», «готовність майбутнього

вчителя до професійного саморозвитку»; компоненти, критерії та показники готовності студентів педагогічних ВНЗ до безперервного професійного саморозвитку; складові структурно-функціональної моделі науково-методичної системи підготовки студентів до безперервного професійного саморозвитку; з'ясовано психолого-педагогічні основи формування готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку, що можуть слугувати для подальшого вдосконалення їхньої професійної підготовки; сформульовано закономірності та принципи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні, розробленні, апробації та впровадженні технології формування готовності до професійного саморозвитку студентів педагогічних ВНЗ. Запропонований у дослідженні комплекс організаційно-педагогічних умов, форм, методів, технологій можна використовувати з метою вдосконалення професійної підготовки вчителя загалом та формування готовності до безперервного професійного саморозвитку, зокрема. Результати дослідження можуть бути використані для розробки лекційних курсів, спецкурсів та семінарських занять, практикумів та спецпрактикумів з педагогіки у вищих навчальних закладах і можуть доповнити зміст навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи» тощо. Також практичне значення полягає в застосуванні теоретичних положень та висновків до конкретних методичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку, що, зокрема, знайшло відображення в монографії «Професійний саморозвиток майбутнього педагога», у навчально-методичному посібнику «Готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку», методичних рекомендаціях: «Професійний саморозвиток педагога: діагностичний інструментарій», «Технологія підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку» та розробленні спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога».

Основні положення, результати й висновки дисертації можна використовувати в дослідженнях з теорії й методики професійної освіти, для розроблення галузевих стандартів нового покоління. Матеріали дослідження доцільно використовувати в підготовці педагогів за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями.

Ідеї безперервного професійного саморозвитку пронизують зміст навчальної дисципліни «Педагогіка», яку викладає автор дисертації, що суттєво підвищує якість підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

Основні **результати дослідження впроваджені** в практику підготовки педагогів у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/50 від 11.11.2016 р.), Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (довідка № 04-10/1947 від 03.11.2016 р.), Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка (довідка № 4541/01-55/55 від 05.09.2016 р.), Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/2419 від 07.10.2016 р.), Ізмаїльському державному гуманітарному університеті (довідка № 1-7/593 від 16.09.2016 р.), Уманському державному педагогічному університеті імені Павла

Тичини (довідка № 2575/01 від 05.10.2016 р.), Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (довідка № 1118-28/03 від 21.09.2016 р.), Хмельницькому національному університеті (довідка № 50 від 19.09.2016 р.).

На захист вноситься:

1. Теоретично обґрунтована науково-методична *система* підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, що відображає педагогічні цілі, методологічні засади, психолого-педагогічні закономірності, загальні та специфічні принципи, організаційні етапи та методичні аспекти, критерії та показники готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та її структурно-функціональну *модель*, що містить цільову, теоретико-методологічну, організаційно-змістову й оцінювальну-результативну підсистему.

2. *Організаційно-педагогічні умови* формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: формування мотивації безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами; залучення студентів до аналізу евристичних квазіпрофесійних ситуацій, які ініціюють їхню потребу у професійному саморозвитку; створення в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для виявлення активності особистісного й професійного розвитку майбутніх педагогів; активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; інтеграція навчально-пізнавальної та рефлексивної діяльності викладачів і студентів у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних задач для вдосконалення навичок професійного саморозвитку; стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної Я-концепції.

3. *Технологія* формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, що містить етапи: адаптаційно-ознайомлювальний, пошуково-інформаційний, практично-орієнтований, контрольно-рефлексивний, регулятивно-коригувальний.

4. Розроблене й експериментально перевірене *науково-методичне забезпечення* формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження обговорені на 23 науково-практичних конференціях, зокрема на 16 міжнародних: «Стратегія якості в промисловості й освіті» (Варна, Болгарія, 2011, 2013), «Психология и педагогика: актуальные проблемы и тенденции развития» (Новосибирск, 2013), «Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця» (Харків, 2013, 2014), «Сучасні досягнення вітчизняних учених у галузі педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2014), «Імплементція сучасних технологій навчання в навчальний процес» (Київ, 2015), «Розвиток та саморозвиток педагогічної майстерності в сучасному освітньому просторі» (Полтава, 2015),

«Розвиток сучасної освіти й науки: результати, проблеми, перспективи» (Дрогобич 2015), «Педагогическое наследие академика И. Харламова и современные проблемы теории и практики нравственного становления личности» (Гомель, Беларусь, 2015), «Слов'янське музичне мистецтво в контексті Європейської культури» (Вінниця, 2009, 2011, 2015), «Сучасні підходи до навчання іноземної мови : шляхи інтеграції школи та ВНЗ» (Харків, 2015), «Актуальні питання освіти і науки» (Харків, 2016); *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти» (Херсон, 2008), «Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах» (Вінниця, 2011), «Верифікація когнітивних практик та самореалізація особистості» (Київ, 2015), міжвузівській конференції молодих учених і студентів «Інноваційні технології в сучасній професійній освіті» (Вінниця, 2015), на засіданнях кафедри педагогіки та професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2009-2016 рр.).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Формування креативності майбутніх учителів музики» була захищена в 2004 р. Її матеріали та результати в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації та особистий внесок автора. Основні результати дослідження опубліковано в 60 наукових працях, із них 3 монографії (одна одноосібна), 2 навчально-методичних посібники, 25 статей у наукових фахових виданнях (з них 6 статей у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз), 4 – у закордонних періодичних виданнях, 2 – методичні рекомендації, 19 статей у збірниках матеріалів конференцій, 5 статей в інших виданнях. Загальний обсяг особистого внеску становить 73 д. а.

Особистий внесок здобувача. У колективній монографії «Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя» / ред. О. Акімова, В. Галузяк [та ін.] (2014) автором підготовлено підрозділ «Самоактуалізація майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки». У колективній монографії «Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх учителів» / ред. О. Акімова, В. Галузяк [та ін.] (2016) автором підготовлено підрозділ «Сутнісні характеристики готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку». У науковій публікації, підготовленій у співавторстві з Л. Вовк, авторськими є концептуальні ідеї, положення, висновки, пов'язані з формуванням готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку. Ідеї співавторів у дисертаційній роботі не використовувалися.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 532 сторінки, з них 400 – основного тексту. Робота містить 29 таблиць на 10 сторінках, 7 рисунків на 4 сторінках. Список використаних джерел містить 735 найменувань, із них 37 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – «Теоретичні та методологічні засади дослідження» – простежено генезу дослідження саморозвитку особистості. Виявлено взаємозв'язок понять «розвиток» і «саморозвиток». На основі аналізу базових понять дослідження обґрунтовано методологічні підходи до формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Актуальним завданням сучасної вищої педагогічної освіти є забезпечення процесу саморозвитку майбутніх учителів, формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, оскільки соціальним замовленням нинішнього українського суспільства затребувана особистість конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на безперервний професійний саморозвиток і самовдосконалення.

Теоретичний аналіз філософських, психологічних, педагогічних досліджень з проблеми особистості, її розвитку та самовдосконалення дали змогу визначити *розвиток* особистості як зміни, що з часом відбуваються в будові тіла, мисленні чи поведінці людини під впливом довкілля та біологічних процесів в організмі. *Саморозвиток* особистості тлумачимо як цілеспрямовану, систематичну, високоорганізовану й творчу діяльність, процес планомірної творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення.

З'ясовано, що філософське осмислення еволюції уявлень про саморозвиток (М. Бахтін, М. Бердяєв, Е. Коваленко, В. Лозовой, Л. Сідак, Б. Ценко та ін.) особистості полягає в тому, що: людину можна порівняти з саморозвивальною системою; розвиток особистості відбувається найбільш ефективно в процесі саморозвитку, в результаті якого здійснюється формування потрібних якостей; саморозвиток особистості можна вважати духовно-практичним перетворенням з метою повноти індивідуального самовдосконалення. В психології (І. Бех, П. Горностай, Л. Коростильова, Г. Костюк, С. Кузікова, Н. Кулик, Л. Кулікова, Є. Лонська, С. Максименко, В. Маралов, Н. Нізовських, А. Суворов та ін.) його трактують як необхідну умову самореалізації особистості. Дослідження саморозвитку в педагогіці спрямовані на пошук можливостей, технологій впливу системи освіти на спонукання особистості до саморозвитку, озброєння її засобами саморозвитку, комплексну підтримку саморозвитку педагогічними методами. В педагогічних дослідженнях (В. Андрєєв, О. Бережнова, А. Бистрюкова, Л. Бондаренко, К. Вазіна, О. Власова, О. Гандабура, Л. Зязюн, Н. Кічук, Е. Кокарева, О. Колодницька, М. Костенко, С. Кубрак, А. Кужельний, Н. Лосєва, С. Некрасова, Е. Остапенко, Г. Полоз, Л. Рибалко, О. Романовський, В. Семиченко, Т. Стрїтьєвич, Т. Тихонова, Г. Топчій, Б. Фішман, І. Харламов, П. Харченко, Р. Цокур, Е. Чудіна, А. Чурсіна та ін.) саморозвиток особистості аналізують з урахуванням активного впливу соціального середовища, трактуючи його як прагнення людини збагатити свої індивідуальні якості за допомогою тих видів діяльності, що сприяють їхньому формуванню чи вдосконаленню. Предметом педагогічних досліджень є шляхи та

засоби підвищення внутрішньої творчої активності особистості, що в результаті повинні сприяти її саморозвитку.

На підставі аналізу теоретичних джерел із проблеми дослідження *професійний саморозвиток* розуміємо як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, котру визначає її професія. *Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів* тлумачимо як постійний динамічний процес, спрямований на самоорганізацію прогресивних змін у сфері внутрішнього світу особистості студента на шляху досягнення вищих рівнів професіоналізму в педагогічній діяльності.

Теоретико-методологічною основою формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку визначено підходи: *акмеологічний*, що забезпечує підготовку майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку як особистостей, орієнтованих на високий професіоналізм, з яким пов'язують не лише розвиток здібностей, а й глибокі знання в тій галузі діяльності, у якій цей професіоналізм виявляється, а також нестандартне володіння вміннями, необхідними для успішного виконання цієї діяльності; *аксіологічний* підхід спонукає під час відбору змісту, методів, форм підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку враховувати їхні ціннісні орієнтації; *антропоцентричний* підхід ставить у центр уваги питання про сучасні цілі й засоби розвитку людських здібностей, зокрема готовності до професійного саморозвитку; *діяльнісний* підхід у контексті дослідження передбачає таку організацію навчання і виховання, за якої майбутній педагог діє з позиції активного суб'єкта пізнання, у якого цілеспрямовано формуються навчальні вміння стосовно професійного саморозвитку, планування етапів діяльності з професійного саморозвитку, її виконання та регулювання, виконання самоконтролю готовності до професійного саморозвитку, аналізу й оцінки результатів своєї діяльності; *компетентнісний* підхід передбачає пріоритетну орієнтацію на напрями: здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація, розвиток індивідуальності особистості, що є особливо актуальним у контексті досліджуваної проблеми професійного саморозвитку; безсумнівною є необхідність у *культурологічному* підході, його методології, відповідній регуляції в процесі розв'язання всіх педагогічних завдань, оскільки професійний саморозвиток майбутніх педагогів відбувається в просторі певної культури та її обов'язкової взаємодії з іншими культурами; відповідно до *особистісного* підходу в процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку центральним суб'єктом є особистість, яка є суб'єктом удосконалення в контексті свого професійного саморозвитку через власну діяльність; *синергетичний* підхід дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, трактуючи їх, насамперед, з позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток; *системний* підхід забезпечує дослідження безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як багатоаспектного поняття зі взаємопов'язаними і взаємозалежними елементами, і сам процес підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку є педагогічною системою. На цій основі вибудовувався авторський

підхід до формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Поєднання вказаних підходів як методологічної основи концепції підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку уможливорює теоретичне вивчення шляхів і способів розв'язання досліджуваної проблеми та дає змогу обґрунтувати технологію формування готовності студентів до професійного саморозвитку.

У другому розділі – **«Сучасна педагогічна практика підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку»** – проаналізовано проблеми підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку в педагогічних ВНЗ; описано зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку.

Емпіричне вивчення практики підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку дозволило зробити висновки, що формування готовності до професійного саморозвитку на етапі фахової підготовки у ВНЗ відіграє особливе значення, оскільки саме в цей період закладають мотиваційно-ціннісні, когнітивні та рефлексивно-діяльні основи професійного саморозвитку майбутніх педагогів; аналіз практики підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку засвідчує епізодичне впровадження тих чи інших спецкурсів стосовно професійного саморозвитку, модернізацію змісту та технології педагогічної практики студентів; упровадження методичних рекомендацій щодо формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку тощо, але це все має несистемний характер. Здійснений аналіз сучасних програм, нормативних навчальних дисциплін, курсів за вибором дає підстави відзначити їхній певний потенціал для формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку. Втім, недостатня увага аналізованих навчальних програм і навчальних дисциплін до висвітлення цінності безперервного професійного саморозвитку для майбутньої фахової діяльності, практично-операційної підготовки студентів стосовно професійного саморозвитку й інших важливих для формування досліджуваного нами феномену питань зумовила прийняття рішення про доповнення змісту предметів інваріантної складової навчальних планів експериментальних навчальних закладів інформацією (темами) з проблеми підготовки студентів до безперервного професійного саморозвитку, а також про розроблення авторського спеціального курсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів», зміст якого в процесі дослідно-експериментальної роботи забезпечуватиме формування мотиваційно-ціннісного, інформаційно-пізнавального, організаційно-діяльнісного, емоційно-вольового, рефлексивно-оцінного компонентів готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку.

Суттєвим джерелом визначення сучасної стратегії в галузі педагогічної освіти в Україні, зокрема спрямованої на підготовку майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, є аналіз світового досвіду підготовки вчителів у різних освітніх системах. Аналіз останніх дисертаційних досліджень закордонних науковців, які займаються проблемою професійного саморозвитку фахівців (А. Асан (A. Athan); Л. Бойс (L. Boyce); А. Дакна (A. Dachner); К. Діосалі (K. Deosthali); В. Леланд (V. Lalande); П. Лі (P. Li); Б. Маккалум (B. McCollum); К. Овіс (K. Orvis);

Е. Саткліф (E. Sutcliffe); С. Ян (C. Yang) та ін.), дає змогу стверджувати, що їхня значна частина присвячена неперервній освіті педагогів, підвищенню кваліфікації вчителів, які вже працюють; головною метою системи підвищення кваліфікації є ознайомлення вчителів з новинками теорії та практики педагогічної діяльності, прогресивними педагогічними технологіями, а також закріплення в них навичок самостійного набуття знань, необхідних для професійного саморозвитку. Отже, доцільно використовувати передовий досвід фахової підготовки педагогів Західної системи освіти в підготовці до професійного саморозвитку вітчизняних майбутніх учителів, за умови його максимального наближення до реалій суспільно-політичного життя в Україні.

У третьому розділі – **«Концептуальні основи науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку»** – визначено сутнісні характеристики «готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку», розкрито структуру та стан цієї готовності, описано основні ідеї концепції підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

«Готовність майбутнього педагога до безперервного професійного саморозвитку» тлумачимо як здатність студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості, а також можливість реалізації на практиці свого суб'єктного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції своєї навчально-професійної діяльності.

Готовність майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку як інтегративну якість особистості диференціюємо сукупністю сформованих її структурних компонентів (мотиваційно-ціннісного; інформаційно-пізнавального; організаційно-діяльнісного; емоційно-вольового; рефлексивно-оцінного).

На основі аналізу змістових характеристик виокремлених складових визначено критерії сформованості готовності майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку (ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретична підготовка, рівень одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційна підготовка, сформованість практичних умінь і навичок, необхідних для професійного саморозвитку; сукупність індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності загалом; спрямованість на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку), котрі конкретизовано в комплексі відповідних показників.

Проведення констатувального зрізу стану готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку дало змогу з'ясувати питання про однорідність контрольної й експериментальної груп і можливості їх використання у формульованому етапі експерименту. Так, до експерименту в ЕГ (експериментальній групі) за сумою п'яти критеріїв було 6,19 % студентів з критичним рівнем готовності до безперервного професійного саморозвитку, з пасивним рівнем – 28,1 %, базовим – 50 %, оптимальним – 13,81 %, креативним – 2,78 %. У КГ (контрольній групі) було 6,01 % студентів з критичним рівнем готовності до

безперервного професійного саморозвитку; з пасивним – 25,96 %, базовим – 51,44 %, оптимальним – 14,42 %; креативним – 2,16 % студентів. Опрацювання результатів за допомогою статистичних методів дослідження (t-тест Стьюдента) підтвердило відсутність відмінностей щодо рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку в студентів ЕГ та КГ (на початку дослідження).

У результаті узагальнення одержаних результатів з'ясовано, що за час навчання в педагогічному університеті в значній частині студентів не формується повноцінне ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку, оскільки на тлі загального позитивного ставлення до професії педагога багато хто з студентів не має належного рівня інтегративно-теоретичної та практично-операційної підготовки стосовно професійного саморозвитку, що значно утруднює особистісно-професійне становлення майбутніх педагогів, особливо формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Це дає підстави для висновку про необхідність упровадження комплексу заходів щодо поліпшення підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Доведено, що майбутні педагоги будуть успішно підготовлені до майбутньої професійної діяльності в контексті безперервного професійного саморозвитку, якщо на основі аналізу змісту психолого-педагогічної підготовки вчителів, аналізу особливостей практичної діяльності педагогів з урахуванням соціально-економічних умов розвитку суспільства буде обґрунтована, розроблена та впроваджена в освітній процес ВНЗ науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Розроблена науково-методична *система* формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку має комплексний характер і становить єдність таких структурних компонентів: теоретико-методологічний (методологічні підходи, психологічні та дидактичні теорії); діагностичний (моніторинг становлення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку); змістово-дидактичний (принципи структурування змісту загальнопедагогічної підготовки); методичний (моделювання комплексу професійно-педагогічних завдань, спрямованих на формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку); технологічний (авторська технологія формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку).

Визначено такі *концептуальні положення*, на яких базується науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку:

- у складних суспільних умовах швидких змін, глобального оновлення не лише технологічної бази, а й ціннісної та інших сфер, загострюється проблема відповідності професіоналізму майбутніх педагогів потребам безпосередньої діяльності; розв'язання цієї проблеми варто шукати в площині безперервного професійного розвитку й саморозвитку особистості; ця проблема, насамперед, стосується підготовки педагогічних кадрів, адже саме вони є носіями й

передавачами загальнолюдських цінностей молодому поколінню; все це засвідчує значущість готовності до безперервного професійного саморозвитку для майбутніх педагогів;

- ефективність розробленої науково-методичної системи забезпечує її опора на методологічні підходи: акмеологічний, аксіологічний, антропоцентричний, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, особистісний, синергетичний, системний, суб'єктний, що віддзеркалюють фундаментальні тенденції розвитку сучасної педагогічної освіти;

- у процесі розроблення цієї системи зважали на закономірності, дидактичні й специфічні принципи професійного саморозвитку;

- особливістю розробленої науково-методичної системи є особистісна зорієнтованість, оскільки вона передбачає врахування індивідуальної траєкторії навчання кожного студента, за якої кожен може обрати власний темп і напрям безперервного професійного саморозвитку;

- пропонується науково-методична система заснована на обґрунтованих організаційно-педагогічних умовах формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку;

- відповідно до запропонованої науково-методичної системи, ефективність підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку забезпечують розроблення та впровадження технології формування готовності студентів до професійного саморозвитку;

- метою системного впровадження організаційно-педагогічних умов і технології є підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку;

- моніторинг становлення готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку забезпечує спеціально розроблена методика комп'ютерного діагностування;

- професійну підготовку майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку визначено як процес, де інтегруються їхня мотиваційно-ціннісна, інформаційно-пізнавальна, організаційно-діяльнісна, емоційно-вольова та рефлексивно-оцінна готовність до безперервного професійного саморозвитку;

- пропонується науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку відрізняється від інших такими авторськими елементами: структурою досліджуваного поняття; методикою діагностики готовності; обґрунтованими організаційно-педагогічними умовами та розробленою технологією формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Запропонована науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку дає необхідні уявлення про стратегію відповідної професійної підготовки студентів: містить інформацію про структуру професійної підготовки та характер взаємозв'язку навчальних предметів у цій системі; є підставою для розроблення педагогічно доцільного інструментарію, спрямованого на діагностику та формування безперервного професійного саморозвитку; дає змогу виокремити етапи та визначити організаційно-педагогічні

умови реалізації відповідної підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку на кожному з етапів.

Отже, сутність науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку полягає в упорядкуванні сукупності організаційно-педагогічних умов, засобів й особистісно зорієнтованих технологій, котрі на основі формування в студентів ціннісного ставлення до безперервного професійного саморозвитку, відповідних знань, оволодіння способами професійного саморозвитку забезпечують готовність майбутніх педагогів до цієї діяльності. Експериментальна система передбачає цілеспрямоване формування мотиваційно-ціннісного, інформаційно-пізнавального, організаційно-діяльнісного, емоційно-вольового та рефлексивно-оцінного компонентів готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Дослідженням визначено закономірності, дидактичні (науковості, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності, систематичності та послідовності) й специфічні для професійного саморозвитку принципи підготовки майбутніх педагогів до досліджуваної діяльності.

Під час навчання у ВНЗ майбутній педагог є суб'єктом не лише своєї життєдіяльності, а й суб'єктом саморозвитку. Саме тоді, коли особистість майбутнього педагога є суб'єктом професійного саморозвитку, у неї з'являються значні можливості для професійного самовизначення, що дає змогу накопичувати й актуалізувати свій внутрішній потенціал. Звідси – справедливість закономірності *«зростання суб'єктності індивіда»*. Під час професійної освіти в університеті студенти безпосередньо долучаються до важливого просоціального завдання: підготовки майбутніх педагогів до ефективної професійної діяльності. Від рівня соціальної активності студентів, звісно, залежить якісна своєрідність їхнього професійного саморозвитку. Отже, доречним є визначення закономірності *«спрямованість професійного саморозвитку»*. *Нерівномірність* готовності студентів до професійного саморозвитку та його *індивідуальний характер* засвідчують результати проведених емпіричних досліджень, котрі підтвердили, що навіть у студентському віці значна частина майбутніх педагогів не є суб'єктами професійного саморозвитку. *Циклічність і стадійність професійного саморозвитку* також є закономірністю, оскільки саме набуття й реалізація особистісного потенціалу в різних сферах буття на певних вікових етапах і є механізмом саморуху, який характеризує професійний саморозвиток майбутніх педагогів у різних формах його прояву.

Ці закономірності дали змогу визначити специфічні принципи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: принцип динамічності, керованості, цілеспрямованості, суб'єктності, діалогічності, саморегуляції, рефлексивної спрямованості.

Згідно з принципом *динамічності*, майбутні педагоги мають внутрішні сили для професійного саморозвитку, що наявні в динаміці. Він передбачає розкриття закономірностей становлення й розвитку педагогічних об'єктів, об'єктивного характеру їхньої багатоаспектності та багатоваріантності. Принцип *керованості* визначено через значущість процесу управління й моніторингу в процесі

формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Відповідно до принципу *цілеспрямованості*, всі складові процесу професійної підготовки майбутніх учителів до досліджуваної діяльності мають бути скоординовані та спрямовані на досягнення єдиної мети – формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Цей принцип потребує чіткого уявлення про мету (підготовка майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку), результат навчання (готовність до професійного саморозвитку); забезпечення усвідомленого виконання дій; проектування проміжних і кінцевих результатів підготовки до безперервного професійного саморозвитку. Відповідно до принципу *суб'єктності*, безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів є результатом їхньої власної активності й реалізації їхньої суб'єктної позиції. Принцип *діалогічності* передбачає комунікацію, взаємодію всіх учасників освітнього процесу, рівні можливості висловитися й бути почутим у кожного учасника. Принцип *саморегуляції* передбачає процес ініціації і висунення суб'єктом цілей активності, а також управління досягненням цих цілей. Принцип *рефлексивної спрямованості* визначаємо через те, що в основі рефлексивної діяльності майбутніх педагогів є мотиви, пов'язані з особистісним і професійним саморозвитком у майбутній діяльності. В процесі формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку об'єктом їхньої рефлексії стають власні уявлення про професійний саморозвиток, засвоєні методи й прийоми професійного саморозвитку тощо.

У четвертому розділі – **«Науково-методична система підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку»** – викладені організаційно-педагогічні умови та структурно-функціональна модель науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; описана поетапна технологія формування готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку та спецкурс «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога».

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, результатів констатувального етапу експерименту, власний багаторічний досвід викладацької діяльності дали змогу обґрунтувати організаційно-педагогічні умови (формування мотивації безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами; залучення студентів до аналізу евристичних квазіпрофесійних ситуацій, які ініціюють їхню потребу у професійному саморозвитку; створення в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для виявлення активності особистісного й професійного розвитку майбутніх педагогів; активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; інтеграції навчально-пізнавальної та рефлексивної діяльності викладачів і студентів у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних задач для вдосконалення навичок професійного саморозвитку; стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної Я-концепції), забезпечення яких сприяє формуванню готовності

майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Дотримання названих організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку сприятиме формуванню ціннісного ядра особистості студентів, їхньому активному й діяльному самовдосконаленню та безперервному професійному саморозвитку в цілому.

Розроблена структурно-функціональна модель науково-методичної системи формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку (рис. 1) є образним і логічним утворенням, що виявляє сутність удосконаленого процесу підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

До компонентів структурно-функціональної моделі віднесено цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий та оцінювально-результативний. Цільовий компонент моделі представлено головною метою, що прогнозує кінцевий результат, тобто позитивну динаміку готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Означену мету конкретизовано завданнями, комплексне розв'язання яких сприятиме ефективній реалізації визначеної мети, а саме: формування в студентів відповідного характеру установок на безперервний професійний саморозвиток; оволодіння ними знаннями щодо професійного саморозвитку та набуття досвіду безперервного професійного саморозвитку у професійних чи квазіпрофесійних умовах. Теоретико-методологічний блок містить методологічні підходи та принципи, які є підґрунтям формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Організаційно-змістовий блок містить: дисципліни, форми, методи, засоби й етапи технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Незважаючи на те що важливими у формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є три блоки навчальних дисциплін – гуманітарний, психолого-педагогічний (фундаментальний) та фаховий, – у процесі дослідження доміантними було визнано дисципліни педагогічного циклу, педагогічну практику, науково-дослідницьку роботу майбутніх педагогів.

Оцінювально-результативний блок поєднує компонентну структуру (мотиваційно-ціннісний; інформаційно-пізнавальний; організаційно-діяльнісний; емоційно-вольовий; рефлексивно-оцінний) готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, критерії готовності (ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретична підготовка, рівень одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційна підготовка, сформованість практичних умінь і навичок щодо професійного саморозвитку; сукупність індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності загалом; спрямованість на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку), рівні (креативний, оптимальний, базовий, пасивний, критичний) та кінцевий результат.

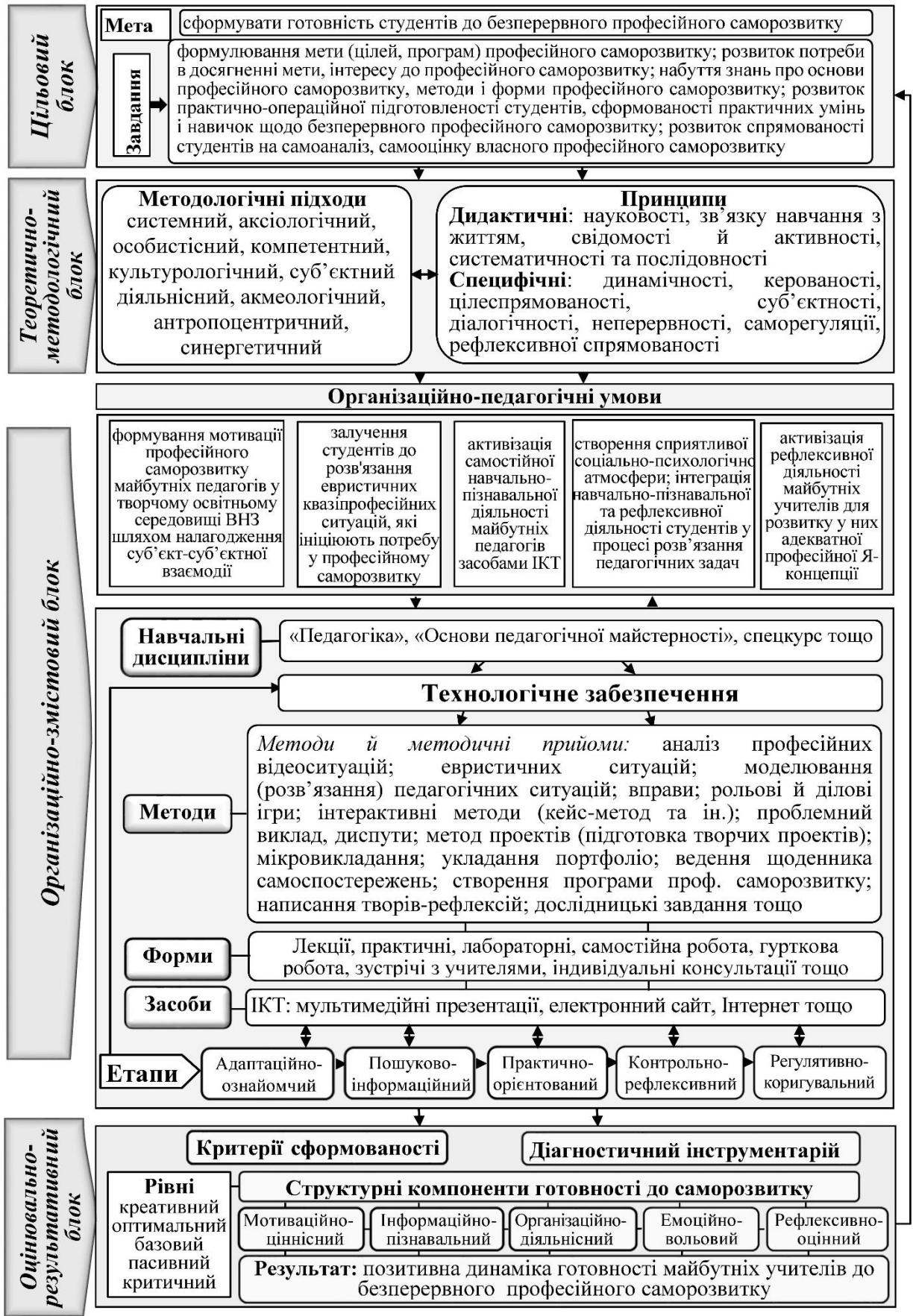

Рис. 1. Структурно-функціональна модель науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку

Передбачуваним результатом реалізації структурно-функціональної моделі є позитивна динаміка готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Вивчення майбутніми педагогами спецкурсу «Безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів» сприяло формуванню в них мотивів до власного професійного саморозвитку, розвитку спрямованості на саморозвиток і самореалізацію в професійній діяльності, оскільки його завдання передбачали актуалізацію в студентів мотивації безперервного професійного саморозвитку, розширення й поглиблення знань з питань професійного саморозвитку та вироблення необхідних умінь щодо проектування власного професійного саморозвитку. Спеціально підібрані форми й методи поєднували для розвитку пізнавальної мотивації майбутніх педагогів, професійної мотивації, мотивації досягнення успіху, впливу на ціннісні орієнтації студентів задля їхнього усвідомлення особистісного сенсу та значущості безперервного професійного саморозвитку.

Для реалізації авторської концепції розроблено технологію підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, котру трактуємо як систему змісту, принципів, методів, форм, обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, що забезпечує реалізацію авторської концепції та гарантує досягнення запланованого результату – підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Для педагогічної технології важливо визначити послідовність реалізації мети та завдань, порядок розташування дій у часі (етапи технології). У розробленій технології підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку умовно виділяємо п'ять послідовних етапів чи стадій технологічного процесу: адаптаційно-ознайомчий, пошуково-інформаційний, практично-орієнтований, контрольньо-рефлексивний, регулятивно-коригувальний. Розроблена технологія належить до суб'єктно-діяльнісних, основою її є контекстне навчання.

Метою *адаптаційно-ознайомчого* етапу технології є розвиток у студентів ціннісного усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку (самоспостереження, самодіагностика, самоаналіз, самовизначення). Завдання етапу: сприяння формулюванню мети (цілей, програм) професійного саморозвитку; розвиток потреби в досягненні мети (щодо професійного саморозвитку), інтересу (спрямованості) до саморозвитку й самореалізації в професійній діяльності, пізнавальної мотивації, професійної мотивації, мотивації досягнення успіху, ціннісних орієнтацій на професійний саморозвиток; розвиток усвідомлення особистісного сенсу та значущості безперервного професійного саморозвитку. Для розв'язання цих завдань використовували такі форми й методи: проблемні лекції, практичні, самостійна робота; імітаційні ігри; розв'язання педагогічних ситуацій тощо. Результатом етапу є сформоване самовизначення студентів, засноване на бажанні займатися професійним саморозвитком; усвідомлення наявності (чи відсутності) умінь професійного саморозвитку; прийняття рішення про необхідність безперервного професійного саморозвитку.

Метою *пошуково-інформаційного* етапу технології є активна інтегративно-теоретична підготовка студентів, підвищення рівня професійно спрямованих знань і знань про професійний саморозвиток, володіння проектувальними знаннями й уміннями (самопроекування). Завдання етапу: сприяння розвитку системності та глибини фахових знань; підвищення рівня володіння психолого-педагогічними та методичними знаннями; набуття знань про основи професійного саморозвитку, про методи, прийоми і форми професійного саморозвитку; розвиток логічного та критичного мислення. Для розв'язання завдань пошуково-інформаційного етапу технології використовували такі методи: проблемний виклад, аналіз відеоситуацій тощо, форми: лекції, практичні, лабораторні, самостійна робота, гурткова робота, зустрічі з учителями, індивідуальні консультації; засоби: ІКТ, екранно-звукові: навчальні кінофільми, кінофрагменти тощо. Результат етапу – визначення мети щодо безперервного професійного саморозвитку; розроблення індивідуальної програми професійного саморозвитку.

Метою *практично-орієнтованого* етапу технології є розвиток у студентів практичних умінь і навичок щодо професійного саморозвитку; розвиток індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності загалом (трансформація знань, умінь, навичок у досвід професійного саморозвитку; самовдосконалення). Завдання етапу: розвиток пізнавальної і творчої активності, уміння проектувати власний професійний саморозвиток, спрямування діяльності студентів на професійний саморозвиток; оволодіння навичками самоорганізації (цілепокладання, планування діяльності); оволодіння методами й прийомами професійного саморозвитку; розвиток комунікативних умінь; позитивної «Я»-концепції, упевненості в собі; цілеспрямованості, наполегливості; емоційної стійкості; емоційно-вольової саморегуляції; вольового самоконтролю, самодисципліни, самоорганізації; здатності до ефективного самоуправління; відповідальності за власний професійний саморозвиток. Для розв'язання завдань практично-орієнтованого етапу технології використовували такі методи: аналіз професійних ситуацій, вправи, рольові й ділові ігри, моделювання ситуацій, метод проектів, укладання портфоліо тощо; форми: лекції, практичні, лабораторні, самостійна робота, гурткова робота, індивідуальні консультації, тренінг професійного саморозвитку, науково-дослідна робота, конференції тощо. Результатом етапу є реалізація індивідуальної програми професійного саморозвитку; самовиховання.

Метою *контрольно-рефлексивного* етапу є розвиток спрямованості студентів на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку, закріплення на практиці нових способів дій щодо професійного саморозвитку. Завдання етапу: розвиток рефлексивних умінь у пізнавальній діяльності (самопостереження, самоаналіз); адекватності самооцінки власних здібностей і якостей; рефлексії власної квазіпрофесійної діяльності; адекватності самооцінки власної готовності до безперервного професійного саморозвитку; розвиток умінь самодіагностики, самоаналізу, самооцінки. Для розв'язання завдань контрольно-рефлексивного етапу технології підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку використовували такі методи: самостійні творчі завдання, навчально-

дослідні завдання тощо; форми: навчальна практика, самостійна робота, науково-дослідна робота, індивідуальні консультації тощо. Результатом етапу є самодіагностика готовності до професійного саморозвитку; самоаналіз (уміння аналізувати результати власного професійного саморозвитку).

Метою *регулятивно-коригувального* етапу є розвиток у студентів здатності регулювати й коригувати власний професійний саморозвиток, прогнозувати напрями подальшого професійного саморозвитку. Завдання етапу: розвиток умінь уносити корективи, оцінювати загальні результати, виокремлювати нові перспективи й напрями професійного саморозвитку. Для розв'язання завдань регулятивно-коригувального етапу технології використовували такі методи: вправи, самостійна робота тощо; форми: практичні, лабораторні заняття, самостійна робота, гурткова діяльність тощо. Результатом етапу є самокорекція (уміння коригувати діяльність, спрямовану на професійний саморозвиток).

Отже, поетапна технологія підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є поєднанням змісту, принципів, методів, форм, обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, що забезпечує реалізацію авторської концепції й гарантує досягнення запланованого результату – підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Науково-методичною системою підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є комплекс діалектично пов'язаних між собою частин (складників), нерозривність і взаємодоповнюваність яких упродовж реалізації забезпечує цілісність процесу формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

У п'ятому розділі – **«Результати дослідно-експериментальної роботи з підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку»** – висвітлено організацію й етапи проведення експерименту, викладено результати реалізації організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, проведено кількісний і якісний аналіз ефективності розробленого науково-методичного забезпечення, інтерпретовано результати статистичного аналізу одержаних даних, визначено ефективність експериментальної технології.

Мета дослідження полягає в перевірці загальної та часткових гіпотез, які відображають сутність інноваційного підходу під час формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку в процесі професійної підготовки. Так, необхідно практично підтвердити, що теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та їхня реалізація в педагогічному процесі педагогічних ВНЗ сприяють особистісному й професійному зростанню майбутніх педагогів, ціннісному усвідомленню необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретичній підготовці, підвищенню рівня одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційній підготовці, сформованості практичних умінь і навичок щодо професійного саморозвитку; формуванню сукупності індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності

загалом; спрямованості на самоаналіз і самооцінку власного професійного саморозвитку.

Завершальною стадією дослідження проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку стало практичне підтвердження запропонованої гіпотези в межах експериментальної роботи.

За особливостями сформованості певних структурних компонентів готовність до безперервного професійного саморозвитку індивіда можуть характеризувати креативний, оптимальний, базовий, пасивний і критичний рівні. Більшість студентів педагогічного вищого навчального закладу має на початковому етапі навчання у ВНЗ критичний, пасивний чи базовий рівні готовності до професійного саморозвитку, і ці показники впродовж навчання практично не змінюються. Аналіз динаміки готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя засвідчує, що впродовж чотирьох років навчання у ВНЗ у студентів КГ практично не відбулося змін, за деякими компонентами рівень готовності до професійного саморозвитку навіть дещо знижується (організаційно-діяльнісний компонент у КГ до експерименту з пасивним рівнем був 26,5 %, а після експерименту – 28,12 %), емоційно-вольовий компонент у КГ до експерименту з креативним рівнем – 2,41 % студентів, а після – 2,16 %), що є результатом дії комплексу не лише соціальних, а й індивідуальних чинників (рис. 2).

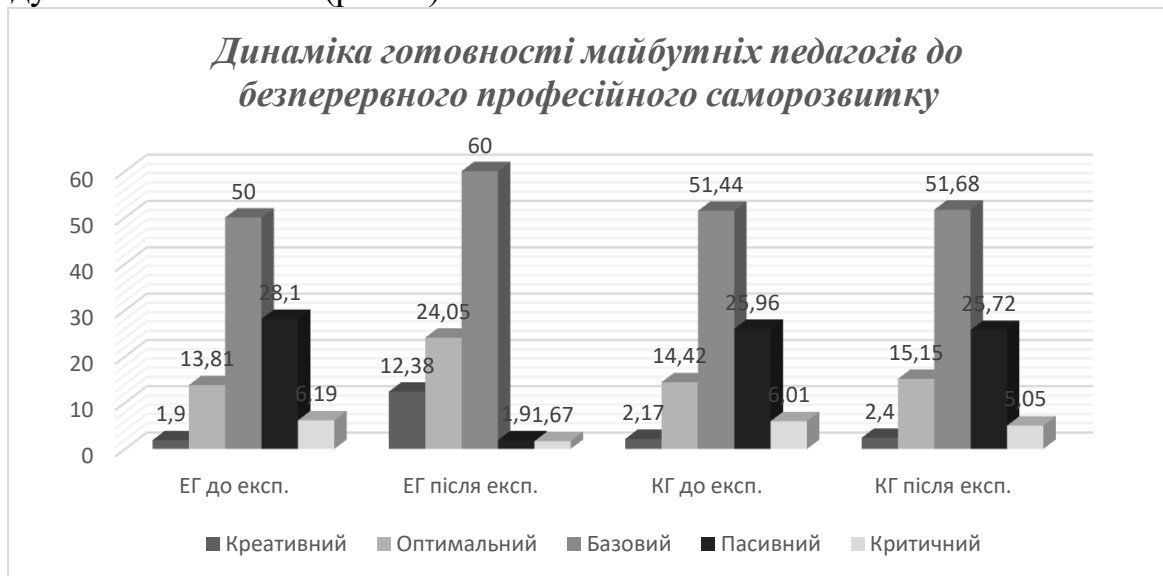

Рис. 2. Динаміка готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку

Порівняння готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку до та після експерименту показало: якщо в ЕГ до експерименту було 6,19 % студентів з критичним рівнем готовності до професійного саморозвитку, то після експерименту їхня кількість зменшилася до 1,67 %; з пасивним рівнем було 28,1 %, після експерименту їхня кількість суттєво зменшилася до 1,9 %. З базовим рівнем було 50 %, стало 60 %. Оптимальний рівень був притаманний 13,81 % респондентів, а після експерименту – 24,05 %. З креативним рівнем готовності було до експерименту 1,91 %, а стало 12,38 %. У КГ зміни не такі суттєві.

Статистичну перевірку результатів сформованості готовності до безперервного професійного саморозвитку студентів експериментальної та контрольної груп проводили в програмі Statistica 7.0 за допомогою критерію Стьюдента (t-критерій). Його емпіричне значення та рівень значущості до експерименту за всіма компонентами готовності показали, що відмінності між результатами студентів ЕГ і КГ статистично не значущі ($p > 0,05$). Статистична обробка результатів прикінцевої діагностики ($t=25,91$) дала змогу спростувати нульову гіпотезу про рівність середніх значень обох вибірок (ЕГ до експерименту та ЕГ після експерименту) за всіма компонентами готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Середні значення не рівні, що засвідчує статистично значущі зміни у вибірці й ефективність експериментальної технології.

Аналіз даних, одержаних під час дослідження, дає підстави стверджувати, що під час експерименту відбулися системні зміни навчально-виховного процесу, підвищився рівень готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Отже, вихідна методологія є правильною, гіпотезу підтверджено, мети досягнуто, завдання виконано.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку та дослідно-експериментальної роботи дало змогу зробити такі

ВИСНОВКИ:

1. Теоретичний аналіз філософських, психологічних, педагогічних досліджень з проблеми особистості, її розвитку та самовдосконалення дали змогу визначити саморозвиток особистості як цілеспрямовану, систематичну, високоорганізовану й творчу діяльність, процес цілеспрямованої творчої зміни особистістю власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, чуттєвих, інтелектуальних, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і більш ефективного виконання свого людського, соціального призначення. Професійний саморозвиток розуміємо як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її професія.

З'ясовано, що процес професійного саморозвитку особистості у філософії пояснюють як духовно-практичне перетворення з метою повноти індивідуального самовдосконалення. В психології процес саморозвитку особистості трактують як необхідну умову самореалізації особистості. У педагогічних дослідженнях саморозвиток особистості аналізують з урахуванням активного впливу соціального середовища, трактуючи його як прагнення людини збагатити свої індивідуальні якості за допомогою тих видів діяльності, які сприяють їхньому формуванню чи вдосконаленню.

Теоретико-методологічну основу формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку становлять підходи: акмеологічний, що забезпечує підготовку до безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як особистостей, орієнтованих на найвищі професійні досягнення; аксіологічний підхід застосовують у контексті задоволення професійних потреб майбутніх педагогів, усвідомлення ними цінностей професійного саморозвитку;

антропоцентричний – дає змогу організувати процес формування готовності до професійного саморозвитку з опорою на самоосвіту й активізацію внутрішньої активності студентів; діяльнісний, що передбачає таку організацію навчання і виховання, за якої майбутній педагог діє з позиції активного суб'єкта власного професійного саморозвитку; компетентнісний трактуємо в дослідженні в площині формування в майбутнього педагога певних компетенцій, що сприяють успішному розв'язанню професійних завдань і безперервному професійному саморозвитку; культурологічний передбачає використання феномена культури як стрижневого в розумінні й поясненні педагогічних явищ і процесів, зокрема тих, що стосуються підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; особистісний забезпечує орієнтування на особистість кожного студента в його підготовці до безперервного професійного саморозвитку; синергетичний дає змогу вивчати безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів у постійному розвитку відповідно до універсальних закономірностей еволюції природи, суспільства й людини; системний, що забезпечує дослідження безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як багатоаспектного поняття, до складу якого входять взаємопов'язані та взаємозалежні елементи тощо. На цій основі вибудовувався авторський підхід до формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Концепція підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку ґрунтується на таких положеннях: особистість студента педагогічного ВНЗ розглядаємо як суб'єкт власного професійного розвитку, що має відбуватися з урахуванням його інтересів, переконань і здібностей; професійний саморозвиток майбутнього педагога – процес інтеграції особистісного та професійного складників професійного зростання студента від критичного чи пасивного рівня готовності до безперервного професійного саморозвитку – до базового чи креативного рівня, що уможлиблює повне розкриття всіх компонентів готовності; позитивна динаміка сформованої готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку відбувається в разі забезпечення організаційно-педагогічних умов та запровадження розробленої технології, а також ґрунтується на прагненні кожної особистості до безперервного професійного саморозвитку.

2. «Готовність майбутнього педагога до безперервного професійного саморозвитку» розуміємо як здатність студента здійснювати цілеспрямовану рефлексивну діяльність, пов'язану з проектуванням і реалізацією якісних змін своєї особистості і втіленням на практиці свого суб'єктного досвіду в галузі професійного самовизначення та самореалізації на основі усвідомленої саморегуляції навчально-професійної діяльності. Готовність майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку як інтегративна якість особистості визначається сукупністю сформованих її структурних компонентів (мотиваційно-ціннісного; інформаційно-пізнавального; організаційно-діяльнісного; емоційно-вольового; рефлексивно-оцінного).

3. Розроблений та апробований під час експериментальної роботи діагностичний інструментарій (система комп'ютерного тестування) спрямований на виявлення сформованості готовності майбутніх учителів до безперервного

професійного саморозвитку за критеріями: ціннісне усвідомлення необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; інтегративно-теоретична підготовка, рівень одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційна підготовка, сформованість практичних умінь і навичок щодо професійного саморозвитку; сукупність індивідуально-психологічних якостей, важливих для безперервного професійного саморозвитку й майбутньої професійної діяльності загалом; спрямованість на самоаналіз, самооцінку власного професійного саморозвитку, які конкретизовано в комплексі відповідних показників.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту показали, що рівень готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є недостатнім. Причинами цього є: відсутність необхідних і достатніх умов у вищих навчальних закладах, спрямованих на безперервний професійний саморозвиток майбутніх педагогів; відсутність необхідної практичної підготовки студентів щодо складання програм самопізнання, самовдосконалення своєї особистості та реалізації на практиці програм безперервного професійного саморозвитку; недостатня зорієнтованість фахових дисциплін та дисциплін психолого-педагогічного циклу на формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку під час навчання у ВНЗ; відсутність спеціально розроблених цілісних систем і технологій, спрямованих на формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. На підставі одержаних даних вважаємо, що система підготовки майбутніх педагогів у досліджуваному аспекті потребує нагального та кардинального вдосконалення, зокрема розроблення технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

4. Визначено, обґрунтовано й експериментально доведено ефективність організаційно-педагогічних умов, забезпечення яких сприяє формуванню готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: формування мотивації безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами і викладачами; залучення студентів до аналізу евристичних квазіпрофесійних ситуацій, які ініціюють їхню потребу у професійному саморозвитку; створення в студентському колективі сприятливої соціально-психологічної атмосфери для виявлення активності особистісного й професійного розвитку майбутніх педагогів; активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; інтеграції навчально-пізнавальної та рефлексивної діяльності викладачів і студентів у процесі цілеспрямованого й систематичного розв'язання педагогічних задач для вдосконалення навичок професійного саморозвитку; стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів для розвитку в них адекватної професійної Я-концепції, що дає змогу оцінити рівень власного професійного саморозвитку, з'ясувати відповідність або невідповідність власних якостей вимогам професії.

5. До компонентів структурно-функціональної моделі науково-методичної системи майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку

віднесено цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий та оцінювально-результативний. Модель розглядаємо як систему змісту, принципів, методів, форм, обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, що забезпечує реалізацію авторської концепції й гарантує досягнення запланованого результату – підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. В цільовому компоненті показано мету, що прогнозує кінцевий результат, завдання, розв'язання яких сприятиме ефективній реалізації визначеної мети, а саме: формування в студентів відповідного характеру установок на безперервний професійний саморозвиток; оволодіння ними знаннями щодо професійного саморозвитку та набуття досвіду в професійних чи квазіпрофесійних умовах; у теоретико-методологічному – методологічні підходи та принципи, які є підґрунтям формування готовності; організаційно-змістовому – дисципліни, форми, методи, засоби й етапи технології формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Оцінювально-результативний блок поєднує компонентну структуру, рівні (креативний, оптимальний, базовий, пасивний, критичний) та прикінцевий результат.

Педагогічним дисциплінам була відведена провідна роль у контексті підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Більшої ваги надавали таким нормативним дисциплінам: «Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Основи педагогічної майстерності», «Історія педагогіки». Акцент було здійснено на педагогічній практиці. В дослідженні провідним завданням було спрямування їхнього змісту в аспекті формування всіх компонентів готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

6. Технологію формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку розробляли під конкретний педагогічний задум; в основі її лежать відповідні методологічні підходи; технологічний ланцюжок педагогічних дій, операцій, комунікацій вибудовують відповідно до цільових установок, що мають форму конкретного очікуваного результату – підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; технологія передбачає взаємопов'язану діяльність педагога та студентів з урахуванням принципів динамічності, цілеспрямованості, суб'єктності, діалогічності, науковості, зв'язку з життям, свідомості й активності, систематичності та послідовності, неперервності; елементи педагогічної технології є відтворюваними будь-яким викладачем і гарантують досягнення запланованих результатів майбутніми педагогами; органічною частиною педагогічної технології є діагностичні процедури, котрі містять критерії, показники та інструментарій вимірювання готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Її етапи чи стадії технологічного процесу – адаптаційно-ознайомчий, пошуково-інформаційний, практично-орієнтований, контрольньо-рефлексивний, регулятивно-коригувальний – відповідають компонентам готовності, узгоджуються з організаційно-педагогічними умовами й передбачають наступність і взаємозумовленість розвитку компонентів готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Вибір методів формування готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку відповідно до нової парадигми

освіти здійснювали з орієнтацією на позиціонування студентів як суб'єкта навчання та на їхній особистісний і професійний саморозвиток. У технології домінують активні пізнавальні, тренувальні та інтерактивні методи (проблемні лекції; імітаційні ігри; розв'язання педагогічних ситуацій, аналіз відеоситуацій, моделювання ситуацій, метод проектів, укладання портфоліо тощо; технології «змішаного навчання», «перевернутого навчання» тощо), що в поєднанні з сучасними ІКТ дають змогу розвивати всі компоненти готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Аналіз виявленої під час формувального експерименту динаміки готовності до професійного саморозвитку майбутніх педагогів експериментальної та контрольної груп засвідчує ефективність розробленої технології.

7. Підготовлене і впроваджене науково-методичне забезпечення формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку ґрунтується на психолого-педагогічних підходах і концепціях, закономірностях, дидактичних і специфічних принципах підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Воно містить навчально-методичний посібник, методичні рекомендації, спецкурс. У навчально-методичному посібнику «Готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку» розкрито сутність і структуру поняття «готовність майбутніх педагогів до професійного саморозвитку», закономірності, дидактичні та специфічні принципи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку тощо. У методичних рекомендаціях «Професійний саморозвиток педагога: діагностичний інструментарій» містяться вказівки щодо застосування діагностичних методів, опитувальників, анкет викладачами вищих навчальних закладів, які вони можуть використовувати у своїй роботі з метою підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; також є вказівки для використання цих методів студентами для самодіагностики. У методичних рекомендаціях «Технологія підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку» розкрито організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, які покладено в основу технології підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку; представлено поетапну технологію. Спецкурс «Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога» передбачає: ознайомлення студентів з особливостями безперервного професійного саморозвитку вчителя та основними шляхами й прийомами роботи в цьому напрямі; оволодіння методами безперервного професійного саморозвитку; він спрямований на актуалізацію в студентів мотивації безперервного професійного саморозвитку, розширення та поглиблення відповідних знань і вироблення необхідних умінь щодо проектування й реалізації власного професійного саморозвитку тощо. Упровадження науково-методичного забезпечення в освітній процес педагогічних ВНЗ довело його доцільність для підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Наукові пошуки шляхів удосконалення професійної освіти потребують посиленої уваги до

використання потенціалу всіх навчальних предметів щодо професійного саморозвитку майбутніх учителів. На окрему увагу заслуговують такі питання: уточнення механізмів формування готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; удосконалення підготовки педагогів ВНЗ щодо формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку; організація психолого-педагогічного супроводу підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Успішне вирішення цих питань сприятиме підвищенню якості вітчизняної педагогічної освіти, її інтеграції в європейський освітній простір, забезпечить конкурентоздатність українських педагогів на світовому ринку праці.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, що розкривають основний зміст дисертації

1. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього педагога : монографія / Валентина Анатоліївна Фрицюк. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 364 с.
2. Фрицюк В. А. Креативність учителя музики: діагностика та розвиток : навч.-метод. посібник для майбутніх учителів / Валентина Анатоліївна Фрицюк. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. – 140 с.
3. Фрицюк В. А. Готовність до професійного саморозвитку майбутнього вчителя: навчально-методичний посібник / Валентина Анатоліївна Фрицюк. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 175 с.
4. Фрицюк В. А. Самоактуалізація майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки / Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя : монографія / Акімова О. В, Галузьяк В. М. [та ін.] – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С. 279-308.
5. Фрицюк В. А. Сутнісні характеристики готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку / Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх учителів : монографія / Акімова О. В, Галузьяк В. М. [та ін.] – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – С. 157-175.
6. Фрицюк В. А. До питання кадрового забезпечення профільної школи / В. А. Фрицюк // Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія / ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 11. – С. 184-185.
7. Фрицюк В. А. Наслідування поведінки викладача як механізм формування креативності студента / В. А. Фрицюк // Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2006. – Вип. 17. – С. 67-69.
8. Фрицюк В. А. Адаптація студентів до навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі / В. А. Фрицюк // Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 20. – С. 166-171.
9. Фрицюк В. А. Розвиток творчої мотивації як провідна умова формування креативності / В. А. Фрицюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні

- методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми / Зб. наук. пр. – Вип.21. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2009. – С. 108-113.
10. Фрицюк В. А. Професійна самоактуалізація майбутнього вчителя музики / В. А. Фрицюк // Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2010. – Вип. 32. – С. 66-71.
11. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя / В. А. Фрицюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. – Випуск 39. / Редкол. : В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – С. 247-250.
12. Фрицюк В. А. Проблема професійного саморозвитку у психолого-педагогічних дослідженнях / В. А. Фрицюк // Імідж сучасного педагога. Всеукраїнський науково-практичний освітньо-популярний журнал. – Вип. 4 (152). – Полтава : ТОВ «АСМІ». 2015. – С. 46-49.
13. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток як психолого-педагогічна категорія / В. А. Фрицюк // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / гол. ред. І. М. Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2015. – Вип. 18. – С. 248-254.
14. Фрицюк В. А. Готовність до професійного саморозвитку майбутнього вчителя як важливий чинник підвищення якості підготовки фахівців у педагогічних ВНЗ / В. А. Фрицюк // Інженерні та освітні технології. Щоквартальний науково-практичний журнал. Тематичний випуск : «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи». – Кременчук : КрНУ, 2015. – Вип. 3 (11). – С. 92-95.
15. Фрицюк В. А. Підготовка майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 43. / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015. – С. 496-500.
16. Фрицюк В. А. Підготовка майбутніх педагогів до професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 46. / редкол. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 329-333.
17. Фрицюк В. А. Структура готовності до безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів / В. А. Фрицюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / За ред. проф. Анатолія Ситченка. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – № 3 (54). – С. 173-177.
18. Фрицюк В. А. Психолого-педагогічне поняття «професійний саморозвиток майбутнього педагога» / В. А. Фрицюк // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – Вип. 2. – С. 218-223.
19. Фрицюк В. А. Готовність майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». – № 2 (12). 2016. – С. 325-330.
20. Фрицюк В. А. Критерії і показники готовності майбутніх педагогів до

професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Вісник Запорізького національного університету : збірник наукових праць. Педагогічні науки. / Головний редактор Локарева Г. В. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2016. – № 1 (26). – С. 54-59.

21. Фрицюк В. А. Формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх педагогів у творчому освітньому середовищі ВНЗ / В. А. Фрицюк // Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2016. – № 6 (129). – С. 107-114.

22. Фрицюк В. А. Акмеологічний підхід до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В. А. Фрицюк, Л. П. Вовк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. – Випуск 47. / Редкол. : В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – С. 68-72.

23. Фрицюк В. А. Діагностика ціннісного усвідомлення майбутніми педагогами необхідності цілеспрямованого професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Український педагогічний журнал. 2016. – № 4. – С. 60-65.

24. Фрицюк В. А. Технологія підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» / Редкол. : С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – К. : Міленіум, 2016. – Вип. 253. – С. 297-302.

25. Фрицюк В. А. Розв'язання евристичних квазіпрофесійних ситуації у підготовці майбутніх педагогів до професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / За ред. проф. Анатолія Ситченка. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – № 4 (55). – С. 302-307.

26. Фрицюк В. А. Ефективність технології підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2016. – Вип. 2(9). – С. 189-194.

27. Фрицюк В. А. Діагностика готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Наука і освіта : науково-практичний журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – О., 2016. – Вип. 10 (СХХХХХІ). – С. 189-194.

28. Фрицюк В. А. Зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. – Серія : Педагогіка. – Одеса : ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2016. – Вип. 4 (111). – С. 137-142.

29. Фрицюк В. А. Сутнісні характеристики готовності майбутніх фахівців до професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2016. – № 50-51. – С. 374-384.

30. Фрицюк В. А. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутнього педагога до неперервного професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк

// Неперервна професійна освіта. Теорія і практика. 2016. – № 3-4. – С. 127-132.

31. Frytsiuk V. A. Przygotowanie przyszłych nauczycieli pod względem konieczności rozwoju zawodowego i samorealizacji w pracy / V. A. Frytsiuk // Wshodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal) – Warszawa, Polska, #9, 2016. – P. 115-118.

32. Frytsiuk V. A. Meological aspects of research problem of personality's selfdevelopment / V. A. Frytsiuk // Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie – Nr 2(6). – Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności. 2016. – P. 15-20.

33. Frytsiuk V. A. Essence and structure readiness for professional self-development of future teachers / V. A. Frytsiuk // East European Scientific Journal. – Warsaw, Poland. # 12, 2016. – part 2. – P. 20-24.

34. Frytsiuk V. A. Preparation of prospective teachers for professional self-development / V. A. Frytsiuk // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (46), Issue: 97, 2016. – P. 30-33.

Опубліковані праці апробаційного характеру

35. Фрицюк В. А. Креативність у підготовці студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. А. Фрицюк // Печатное слово : информационно-методический журнал ХГУ – Харьков, 2008. – Вып. 1 (26). – С.52-54.

36. Фрицюк В. А. Креативность будущих учителей и условия её формирования / В. А. Фрицюк // Педагогические технологии. – Москва, 2009. – № 1. – С. 27-36.

37. Фрицюк В. А. Проблема креативності у педагогічних дослідженнях / В. А. Фрицюк // Педагогічна думка. – Львів, 2009. – № 1. – С. 32-38.

38. Фрицюк В. А. Творча мотивація як умова формування креативності особистості / В. А. Фрицюк // VII Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (3-10 червня 2011 р., Варна, Болгарія): Матеріали. У 3-х томах. Том III. Упорядники: Хохлова Т.С., Хохлов В.О., Ступак Ю.О. – Дніпропетровськ – Варна, 2011. – С.523-526.

39. Фрицюк В. А. Формування креативності як педагогічна проблема/ В. А. Фрицюк // Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах: зб. наук. праць / Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників : за ред. А. І. Анцибора. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2011. – С. 277-280.

40. Фрицюк В. А. Популярна естрадна музика в духовному становленні особистості / В. А. Фрицюк // Збірник матеріалів регіональної наукової конференції «Виховання молоді на принципах християнської моралі». – Вінниця. 2012. – С. 120-122.

41. Фрицюк В. А. Чинники сприяння професійному саморозвитку майбутнього вчителя музики / В. А. Фрицюк // Музична педагогіка : актуальні проблеми теорії та практики : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ВДПУ. – Вип. 1. / Ред. : Фрицюк В.А. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – С 53-56.

42. Фрицюк В. А. Креативность в профессиональном саморазвитии будущих учителей / В. А. Фрицюк // «Психология и педагогика : актуальные проблемы и тенденции развития» : материалы международной научно-практической конференции. – Новосибирск : Изд. «СибАК», 2013. – С. 122-127.
43. Фрицюк В. А. Структура креативності як чинника професійного саморозвитку особистості майбутнього вчителя / В. А. Фрицюк // ІХ Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (31 травня – 7 червня 2013 р., Варна, Болгарія) : Матеріали. У 3-х томах. Том ІІІ. Упорядники : Т.С. Хохлова, В.О. Хохлов, Ю.О. Ступак. – Дніпропетровськ – Варна, 2013. – С. 418-421.
44. Фрицюк В. А. Психолого-педагогічні умови формування креативності, як чинника професійного саморозвитку майбутнього педагога / В. А. Фрицюк // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця : зб. наук. ст., матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 трав. 2013 р. / Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2013. – С. 438-443.
45. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва / В. А. Фрицюк // Музична педагогіка : актуальні проблеми теорії та практики : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ВДПУ. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», – Вип. 3. 2014. – С. 58-64.
46. Фрицюк В. А. Сутність професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В. А. Фрицюк // Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 квітня 2014 р.). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2014. – С. 66-69.
47. Фрицюк В. А. Професійна самоактуалізація майбутнього вчителя / В. А. Фрицюк // Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця : зб. наук. ст., матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 2014 р. / Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2014. – С. 334-338.
48. Фрицюк В. А. Безперервний професійний саморозвиток майбутнього педагога-музиканта / В. А. Фрицюк // Музична педагогіка: актуальні проблеми теорії та практики : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ВДПУ. – Вип. 4. Ред. : Фрицюк В.А. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – С. 58-62.
49. Фрицюк В. А. Використання сучасних технологій навчання у підготовці майбутніх фахівців до професійного саморозвитку / В. А. Фрицюк // Імплементация сучасних технологій навчання у навчальний процес : Матеріали статей міжнародної наукової конференції, Київ, 17-18 березня 2015 р. : Матеріали статей. – К. : НУХТ. 2015. – С. 356-363.
50. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток у підготовці майбутнього педагога / В. А. Фрицюк // Розвиток та саморозвиток педагогічної майстерності у сучасному освітньому просторі : тези доповідей Міжнародного форуму педагогічної майстерності (м. Полтава, 7-8 квітня 2015 року) / редкол. : В. В. Зелюк (голова), Я. В. Сухенко, Н. І. Білик, З. В. Резніченко, І. О. Калініченко ; Полт. обл. ін-т ім. М. В. Остроградського. – Полтава : ФОП Гаража М. Ф., 2015. – С. 37-39.

51. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток педагога як психолого-педагогічне поняття / В. А. Фрицюк // Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи : тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 26-27 березня 2015 року) / (редактори-упорядники: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря), – Дрогобич : Посвіт, 2015. – С. 282-284.
52. Фрицюк В. А. Проблема саморозвитка личности в психологических исследованиях / В. А. Фрицюк // «Педагогическое наследие академика И. Ф. Харламова и современные проблемы теории и практики нравственного становления личности», республиканская науч.-практическая конф. (2015; Гомель): материалы : в 2 ч. Ч. 1 / редкол. : В. П. Горленко (отв. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. – С. 169-173.
53. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток педагога / В. А. Фрицюк // «Сучасні підходи до навчання іноземної мови : шляхи інтеграції школи та ВНЗ» : матеріали V-ї Міжнародної науково-методичної конференції (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 17 квітня 2015 року) / (редактор-упорядник О. О. Чорновол-Ткаченко), – Харків : Видавництво Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 138-139.
54. Фрицюк В. А. Акмеологічні аспекти дослідження проблеми саморозвитку особистості / В. А. Фрицюк // Професійне становлення особистості: психолого-педагогічний науковий журнал / Хмельницький : ФОП Цюпак, 2015. – Вип. 4. – С. 87-92.
55. Фрицюк В. А. Підготовка майбутніх педагогів до професійного саморозвитку й самореалізації / В. А. Фрицюк // Верифікація когнітивних практик та самореалізація особистості : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 жовтня 2015 року, м. Київ. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. – С. 129-134.
56. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва / В. А. Фрицюк // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури : Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця : ТОВ «Нілан», 2015. – С. 59-61.
57. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутніх педагогів / В. А. Фрицюк // Музична педагогіка: актуальні проблеми теорії та практики: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів ВДПУ. Вип. 5 / Ред. : Фрицюк В. А. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – С. 67-70.
58. Фрицюк В. А. Аксіологічний підхід до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя / В. А. Фрицюк // Актуальні питання освіти і науки : зб. наук. ст., матеріали IV міжнар. наук.-практ. кон. / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Х. : ХОГОКЗ, 2016. – С. 460-463.
59. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток педагога : діагностичний інструментарій : методичні рекомендації / В. А. Фрицюк. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 92 с.
60. Фрицюк В. А. Технологія підготовки майбутніх педагогів до професійного

саморозвитку : методичні рекомендації / В. А. Фрицюк. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 80 с.

Анотації

Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2017.

У дисертаційній роботі науково обґрунтовано й розроблено науково-методичну систему підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку, що ґрунтується на положеннях акмеологічного, аксіологічного, антропоцентричного, діяльнісного, компетентнісного, культурологічного, особистісного, синергетичного, системного підходів, враховує структуру готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку, тенденції розвитку сучасної освіти.

Запропоновано обґрунтовано й реалізовано організаційно-педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку; удосконалено методичні підходи до розв'язання поставленої проблеми.

Доведено, що застосування авторської технології сприяють особистісному й професійному зростанню майбутніх педагогів, ціннісному усвідомленню необхідності цілеспрямованого безперервного професійного саморозвитку; підвищенню рівня одержаних професійно спрямованих знань; практично-операційній підготовці, сформованості практичних умінь і навичок щодо професійного саморозвитку; спрямованості на самоаналіз і самооцінку власного професійного саморозвитку.

Ключові слова: майбутні педагоги, саморозвиток, професійний саморозвиток, готовність до безперервного професійного саморозвитку, організаційно-педагогічні умови, технологія формування готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Frytsiuk V. A. Theoretical and Methodological Bases of Prospective Teachers' Training to Continuous Professional Self-development. – On the right of manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2017.

In the dissertation the scientific and methodological system of prospective teachers' training to continuous professional self-development is substantiated and developed, which is based on the conceptions of acmeological, axiological, anthropocentric, activities, competence, cultural, personal, synergistic and systematic approaches. The

system takes into account the structure of readiness of prospective teachers for professional self-development and trends of modern education.

«The readiness of prospective teacher for continuous professional self-development» is considered as the student's ability to purposeful reflexive activities, which is associated with design and implementation of quality changes in personality's identity and practical realization of subjective experience in the field of professional self-determination and self-realization on the basis of conscious self-regulation of own educational and professional activities.

Taking into consideration the scientific and methodological analysis of the concept of readiness of prospective teacher for continuous professional self-development, features of teacher's professional activities and directions of modernization of pedagogical education, the organizational and pedagogical conditions are substantiated and implemented; structural and functional model of scientific and methodological training system of prospective teachers for continuous professional self-development is developed; methodological approaches to problem's solving are improved.

The analysis of psychological and pedagogical literature and research results of state stage of the experiment allowed to justify organizational and pedagogical conditions which realization leads to the formation of readiness of prospective teacher for continuous professional self-development: formation of motivation of professional self-development of prospective teachers in creative educational environment of higher educational institution by means of subject-subject interaction between students and lecturers; creation of heuristic professional situations that initiate the student's need to professional self-development; creation of favorable social and psychological atmosphere in student group to identify activities of personal and professional development of prospective teachers; activation of self-cognitive activities of prospective teachers by means of ICT; integration of cognitive and reflexive activities of lecturers and students in the process of purposeful and systematic solving of pedagogical tasks for improving skills of professional self-development; activation of reflexive activities of prospective teachers for development of their adequate professional I-concept that allows to evaluate the level of their own professional self-development and find out compliance of own qualities to requirements of profession.

For implementation of the author's concept, the technology of training of prospective teacher for continuous professional self-development is developed. This technology is considered as a system of content, principles, methods, forms, substantiated organizational and pedagogical conditions that provides implementation of the author's concept and guarantees achievement of planned results – increasing the level of readiness of prospective teacher for continuous professional self-development. The developed technology reflects logically interrelated theoretical (concept of research, methodological approaches, principles), content (purpose, tasks, directions and content of prospective teacher's training to professional self-development), organizational (stages, forms, methods, organizational and pedagogical conditions) and final (components, criteria, indicators and levels of readiness of prospective teachers for continuous professional self-development, expected results) components of process of prospective teacher's training to continuous professional self-development.

It is proved that the use of the author's scientific and methodological system of prospective teacher's training for continuous professional self-development and, primarily implementation of special course «Continuous Professional Self-development of Prospective Teacher» and technologies of formation of readiness of prospective teacher for continuous professional self-development assist to personal and professional growth of prospective teachers, value comprehension of necessity of purposeful continuous professional self-development; integrative and theoretical training, increasing level of received, professionally directed knowledge; practical operating training, formation of practical skills and abilities for professional self-development; combination of individual and psychological qualities, which are important for continuous professional self-development and prospective professional activities in general; orientation to self-analysis and self-esteem of own professional self-development.

Keywords: prospective teachers, self-development, professional self-development, readiness for continuous professional self-development, organizational and pedagogical conditions, technology of formation of readiness for continuous professional self-development.

Фрицюк В. А. Теоретические и методические основы подготовки будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2017.

В диссертационной работе научно обоснована и разработана научно-методическая система подготовки будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию, основанная на положениях акмеологического, аксиологического, антропоцентрического, деятельностного, компетентностного, культурологического, личностного, синергетического, системного подходов. Реализованы организационно-педагогические условия и разработана структурно-функциональная модель научно-методической системы подготовки будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию; усовершенствованы методические подходы к решению поставленной проблемы.

Доказано, что применение авторской технологии формирования готовности будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию способствуют личностному и профессиональному росту будущих педагогов, ценностному осознанию необходимости целенаправленного непрерывного профессионального саморазвития; повышению уровня полученных профессионально направленных знаний; практически-операционной подготовке, сформированности практических умений и навыков профессионального саморазвития.

Ключевые слова: будущие педагоги, саморазвитие, профессиональное саморазвитие, готовность к непрерывному профессиональному саморазвитию, организационно-педагогические условия, технология формирования готовности к непрерывному профессиональному саморазвитию.